

HET HEEN EN WEER

From: mennohurenkamp@gmail.com
Subject: het heen en weer
Date: April 29, 2011 7:36:29
To: adriaanvanvelldhuizen@hotmail.com

Ha Adriaan,

Wat me nu toch overkwam: ik las een boek. Meestal beperk ik me tot de achterflap. Het heette The Honor Code, van Princeton-filosoof Kwame Anthony Appiah. Hij wijst een aantal momenten in de geschiedenis aan waarop mensen plotseling heel anders over goed en fout nadachten. Het duel als oplossing voor conflicten, voetbinden als uitdrukking van schoonheid, en slavenhandel als middel om geld te verdienen, waren alle drie praktijken waarvan men allang wist dat ze tamelijk onredelijk waren. En toch werden die gewoontes overeind gehouden totdat, door verschillende redenen, ze plotseling beschamend werden.

Het strekte nagenoeg binnen enkele jaren niet meer tot eer om te duelleren of de voeten van je dochter klein te houden, maar het maakte je tot outcast. Eer, en niet de ratio, maakte het verschil. Appiah wil zoiets zeggen als: in linkse oren klinken termen als 'eer' bij voorbaat verdacht, maar je kunt er ook mensen mee bevrijden. Is er zoiets als een sociaal-democratische erecode?

Er is natuurlijk de code van Lilianne Ploumen dat PvdA-bestuurders niet meer dan de Balkenendenorm mogen verdienen. Maar dat is tot op zekere hoogte het paard achter de wagen spannen: eer moet je voelen. Het gebrek aan respect van de partijvoorzitter is in het tweede huis in Frankrijk snel vergeten. Misschien onderweg daar naartoe al. En wanneer je voltallige personeel je hoofdschuddend tegemoet treedt, spoed je je snel naar je clubs met veelverdienende vrienden, om daar je respect te halen.

Tegelijkertijd zou chef soberheid Drees het nooit geloofd hebben dat in twintig jaar homohuwelijk en euthanasie een erezaak voor Nederland zouden worden — misschien is dat de prijs, kunnen erecodes niet op alle fronten tegelijk gehandhaafd blijven. Is er nog wel iets gênant voor een sociaal-democraat?

164 Voormalig wethouder Rob Oudkerk doet het prima in het talkshow-circuit, zijn biecht gold als nieuw entreeticket. Hbo-bestuurder Lein Labruyere deed nog heel recent mee aan de kandidaatstellingscommissie voor de Tweede Kamer terwijl hij toen al druk was als ladelichter. Marcel van Dam is een ingewikkelder geval: hij heeft een duidelijk idee over wat een goede sociaal-democraat moet doen, maar vernedert mensen tot op het bot wanneer hem dat goeddunkt. Seks, geld, ego; het zijn varianten van gebrek aan matiging. Matiging zou een erezaak moeten zijn, wil een beweging als de sociaal-democratie enige greep op de maatschappij houden.

ha gr menno

From: adriaanvanveldhuizen@hotmail.com
Subject: het heen en weer
Date: April 30, 2011 6:24:55
To: mennohurenkamp@gmail.com

Dag Menno,

Is er een sociaal-democratische erecode? Nee, die is er niet, was er nooit en hoeft er ook niet te komen. Zoals ieder mens moet ook de sociaal-democraat op zijn eigen moreel kompas varen. We schreven elkaar de vorige keer over grootverdieners. De toelaatbaarheid van het meenemen van centen wordt toch niet bepaald door de politieke voorkeur van de graaiër in kwestie? Fout is fout, dom is dom, dat geldt voor iedereen. Het fundamentele probleem is dat iedereen een andere opvatting van fout en dom heeft. Juist daarom kan je dat soort opvattingen niet overdragen en handhaven met regels en codes die zich alleen op algemene moraliteit beroepen.

Het was altijd al moeilijk om goed te reageren op fouten die vreten aan eer en geweten. Een voorbeeld. Sommige S&D-lezers zullen boeken van Willem Vliegen in de kast hebben staan. Hij was een van de voormannen van de SDAP en bovendien een gewaardeerd geschiedschrijver. Maar hij was ook een ouwe snoeper. In 1899 dook hij het bed in met de vrouw van een van zijn partijgenoten. Daar stonden de socialisten dan: altijd mooie praatjes over de edele eerlijkheid van het arbeidersgezin en toen zomaar een partijbestuurder tussen de lakens met de vrouw van een strijdmakker.

Onder de weinige mensen die van de situatie op de hoogte waren ontstond al snel een smakelijk debatje. Een aantal socialisten vond dat dit een persoonlijke kwestie was: 'Hier heeft de partij zich niet mee te bemoeien.' Anderen vonden echter dat de partij — juist vanwege de eer die op het spel stond — moest ingrijpen. Slechts over één ding waren alle betrokkenen het eens: het akkefietje moest onder de pet gehouden worden, want een overspeldrama zou geen sociaal-democratisch mens ten goede komen. De partijgenoten die wilden ingrijpen wonnen het debat. Hun straf was helder: Willem Vliegen werd — met medeneming van zijn eigen vrouw en kinderen — als verslaggever van de partijkrant naar Parijs gestuurd. Een echte verbanning dus. 'Prachtig!', roept iedereen die je dat nu vertelt. 'Wat waren ze vroeger toch gek! Maar met Lodewijk de Waal of Lein Labruyere kunnen we dat niet doen natuurlijk.'

En al deden we het; iedere straf voor graaiende, schuinsmarcherende en ijdele politici komt te laat voor hun partij. Hoeveel codes en regels er ook zijn, altijd blijven er individuele eerbrekers. Zij kunnen de status van een groep in korte tijd verwoesten. Toch kan de groep niet anders dan vertrouwen op het morele kompas van individuele politici en partijprominenten. En ja, dat gaat nogal eens mis. Ook deze dagen stond er weer een prominent sociaal-democraat in de krant die van belastinggeld een dvd-speler in zijn Audi A6 liet installeren. Dat zie ik als een dikke middelvinger naar alle vrijwilligers die folders met 'Het moet eerlijker' uitdelen.

Tot slot nog iets anders: als je weer eens een boek van een filosoof leest, bedenk dan dat hij waarschijnlijk een culturele waarneming heeft willen doen en je geen gereedschap in handen heeft willen geven voor concrete politiek. Ontzettende sociaal-democraat, met je maakbaarheidsideeën!
Adriaan

From: mennohurenkamp@gmail.com
Subject: het heen en weer
Date: May 2, 2011 21:55:21
To: adriaanvanveldhuizen@hotmail.com

Ha Adriaan,

Geen zorgen. Mijn boek voor dit jaar heb ik gelezen. En als je zegt dat je eer niet kunt sturen met regels en codes, dan maakt mijn hart een vreugdesprong. Zolang niet alleen economen maar ook historici telkens weer zo weinig kennis van zaken aan de dag leggen over de mensenwereld, blijft er nog wel een open deurtje in te trappen voor sociale wetenschappers. Dit weekend was ik op de datsja, zoals dat heet in het Russische. Wodka, sjasliëk en liedjes zingen (in mijn geval vooral aanhoren). Dat kunnen de kinderen van tegenwoordig niet meer, verzuchtten onze vrienden, ze leren geen enkel liedje meer.

Het is het soort nostalgie waar ik razend nerveus van word — dat er ook maar iets ‘vroeger beter was’. Vroeger, beste Tony Judt, toen hadden we geen riolering en wel de builenpest. En zaten vrouwen thuis en homo’s in de kast. Het eten was ook al niet te hárden, vroeger. Toch deel ik een nauwkeurig af te bakenen deel van de nostalgie — daar waar het over gelijkheid gaat. Was het een noodzakelijk pad, om de vrijheid van bijvoorbeeld identiteit en werktijd — maar denk ook aan de honderden soorten pasta die in de plaats kwamen van die weke elleboogjes! — de afgelopen decennia toe te laten nemen ten koste van de gelijkheid?

Ik wist dat ik arme en rijke vriendjes had, maar we liepen allemaal in ongeveer dezelfde, wonderlijke kleren. Het was in dat opzicht een betere wereld. (Nu kun je juist ten aanzien van kinderen argumenteren dat hun vrijheid danig is afgenomen met autogordels en afgebakende speelmomenten en wat niet al, maar daarmee dan ook het sterfte- en ongelukkencijfer onder kinderen.)

Hadden we ander beleid kunnen maken, zó dat je wel zondag om 23.00 uur door een gelukkige homo aan lekkere Starbucks-koffie geholpen kunt worden, maar dat daar niet automatisch uit volgt dat iedere vlerk die omhoog valt in een bedrijf jaarlijks met tien miljoen naar huis moet? Het was cultuur in de maak, de stapsgewijze individualisering en technologisering die beide de afgelopen decennia mogelijk maakten. Mensen leidden uit die cultuur zo nu en dan opvattingen af over goed en fout, eerlijk en oneerlijk. Ze hebben die meningen niet permanent op zak en die meningen zijn ook niet altijd precies dezelfde. Maar we zijn nu wel op een punt gekomen dat de opvattingen over eerlijk en oneerlijk verder af raken van de beleidsmatige resultaten.

166

Het is niet per se ‘maakbaarheidsdenken’, om te veronderstellen dat je de maatschappij weer meer in lijn met de moraal kunt brengen — al zie ik maakbaarheidsdenken totaal niet als een verwijt. Het gaat om het tamelijk praktische probleem hoe je dat in de huidige omstandigheden voor elkaar krijgt. Herstel van eergevoel — ergens meer poen meenemen dan je aan een willekeurige buitenstaander kunt uitlegen, dat dóe je niet — kan daar een onderdeel van uitmaken. Daar ging het me om. Overigens: Willem Vliegen een ouwe snoeper? Hij was 38 toen hij naar Parijs verbannen werd. Ik ben 39.

Het groet je recht hartelijk,

Menno H te M.

From: adriaanvanveldhuizen@hotmail.com
Subject: het heen en weer
Date: May 2, 2011 2:24:55
To: mennohurenkamp@gmail.com

Hoi Menno,

Wat bedoel jij met 'vroeger'? Enerzijds schrijf je over de builenpest en de tijd waarin we nog geen riolering hadden, anderzijds schreef je over 'de afgelopen decennia' en jouw eigen kindertijd. Hoewel ik weet dat je tien jaar ouder bent dan ik, vermoed ik dat jij de builenpest en de open riolen niet meer meegemaakt hebt. Je haalt twee dingen door elkaar: je eigen verleden en de geschiedenis in het algemeen. Dat komt bij sociale wetenschappers wel vaker voor en het is bovendien een interessant politiek fenomeen.

Laat ik dat illustreren aan de hand van een gesprekje dat ik laatst voerde. Zoals je weet werk ik op een geschiedenisfaculteit en geef ik daar soms ook college. Onderweg naar een college over het marxisme liep ik de hoogleraar middeleeuwse geschiedenis tegen het lijf. Hij zag mijn stapel boeken en zei: 'Geef jij college over Marx? Zo, dat is ouderwets! Haha!' 'Ouderwets?', vroeg ik. 'En Karel de Grote dan? Is dat zo actueel?'

Het probleem was helder. Als kind van de universiteit van de jaren zeventig vond de hoogleraar mij genadeloos gedateerd; ik haalde al die marxistische troep weer van zolder. Ik daarentegen — geboren in de jaren tachtig — wilde praten over een historisch onderwerp, gedateerd rond 1848. Dat er in de jaren zeventig van de twintigste eeuw nog een soort revival was geweest, werd in het college niet eens besproken.

In de politiek zie je iets vergelijkbaars gebeuren, ook in gesprekken over de ideologie van de PvdA. Mensen van de generatie boven mij plaatsen 'de echte sociaal-democratie' steeds weer in de jaren zeventig. Ze verwijzen naar Den Uyl en naar 'toen ging het nog ergens om'. Dat mag natuurlijk. Maar als historicus denk ik dan, dat zeggen ze alleen omdat ze de jaren vijftig niet hebben meegemaakt. Die van de negentiende eeuw.

Zo heeft iedereen zijn eigen ijkpunten; historisch, geografisch en ook moreel. En volgens mij geldt voor al die ijkpunten dat ze niet met regels en richtlijnen te veranderen zijn. Dat kunnen mensen alleen doen als ze met hun tradities en geschiedenis in dialoog gaan. Daar heb ik ook nog wel een goed filosofisch boek over, misschien iets voor volgend jaar?

Adriaan

Subject: het heen en weer
From: mennohurenkamp@gmail.com
Date: Sun, 8 May 2011 15:51:19
To: adriaanvanveldhuizen@hotmail.com

Ha Adriaan,

Ik zag je in Buitenhof opereren, met Bas Heijne en die CDA-jongen met zo'n lok haar. Het was leuk om naar te kijken en je hield je prima staande, maar ik had bij presentator Peter van Ingen het gevoel dat hij zijn huiswerk weer tamelijk slordig had gedaan. De krant van gisteren, nog net. Hij wilde jou gaan ondervragen over de C in het CDA, bedacht zich tegen het eind van de vraag dat je daar wellicht niet de persoon voor was, wendde zich toen tot die CDA-jongen, maar in het overschakelen vergat Van Ingen het hele punt dat hij wilde scoren en brabbelde nog iets over ontkerkelijking en dat daar wat mee aan de hand is. Zo komt er natuurlijk geen serieus politiek gesprek tot stand. Jij was de enige die eventjes Heijne wat steviger aanvatte, en dat had nog best wat ruiger gemogen. Want hij schrijft slimme stukjes, maar het blijven uiteindelijk klachten over de 'performance' van mensen, 'verhalen die niet doordringen' en politici 'die niet genoeg doorvragen'. Belangrijk, maar je kunt daarmee niet verklaren hoe het land ondanks tien jaar populisme en tegenvallende 'performance' wel bleef doordraaien.

Wat telkens op de achtergrond blijft, is dat politiek als zodanig een hele kleine rol speelt in het dagelijks leven van mensen — zeker de politiek in engere zin, met volksvertegenwoordigers enzo. De politiek in bredere zin, over gevoelens van rechtvaardigheid en vrijheid, is natuurlijk veel prominenter aanwezig in het dagelijks leven, en met een knap 'verhaal' kan een politicus de schakel vormen tussen particuliere ellende en een stem op partij X of Y — maar tegelijkertijd zijn grote delen van de maatschappij zo gebufferd van de politiek, door ambtenarij, middenveld en wat niet al, dat eerder sprake is van twee werkelijkheden, dan van representatie van het volk door de politiek. Wanneer er alleen maar 'ons soort mensen' in de politiek zit valt dat niet op, maar wanneer er een stel schreeuwende ladelichters tussen opduikt, is het even schrikken. En allicht dat ze de fatsoenlijke mensen uit pure rancune een aantal rotstroken flikken (zie hoe de PVV tegen de cultuursector tekeer gaat), maar je kunt argumenteren dat de hele beweging uiteindelijk niet meer dan een bijproduct is van grotere maatschappelijke veranderingen — internationalisering, ontzuiling, enzovoort — en dat het debat tussen populisme en anti-populisme gaat over het besturen van een badeendje in de douchecabine van de kapitein.

168

Er zijn maar weinig observanten van het populismedebat die die relativering op kunnen brengen, want daarmee neemt hun eigen gewicht ook weer af. Overigens kochten we eerder deze week twee cavia's voor onze zoons; we noemden ze Josef en Winston, en het hok waar ze in wonen Jalta. Winston bleek graag te drinken, maar je moest de fles wel naar hem toe brengen. Na twee dagen had hij nog geen stap door Jalta gezet; hij bleek van de achterkant verlamd. Hoe vind je die?

Ha gr Menno

From: adriaanvanveldhuizen@hotmail.com
Subject: het heen en weer
Date: May 25, 2011 4:42:57
To: mennohurenkamp@gmail.com

Hoi Menno,

Een cavia heb ik nooit gehad. Toen ik acht jaar oud was had ik wel een hamster en die was op een dag ook verlamd. Pas vele jaren later hoorde ik hoe dat zo gekomen was. Ik had op een winteravond zijn kooi niet goed afgesloten en toen is hij ontsnapt. Hij kroop langs verwarmingsbuizen naar de slaapkamer van mijn ouders. Daar belandde hij in een vergeten muizenval. Mijn vader schrok wakker van de klap, zocht, vond, schrok weer, opende de val en dacht: 'Verrek, dat beest leeft nog'. Hij kon zo gauw niets anders bedenken dan het raam. En daar vloog hamster Pollie. Met een zachte plof landde hij in de vers gevallen sneeuw. Dat moet de derde keer geweest zijn dat mijn vader schrok, want toen pas is hij naar boven gerend om de kooi te controleren. Inderdaad: leeg. Er zat niets anders op dan met een zaklamp de tuin in te gaan om Pollie te zoeken. Rond half drie 's nachts lag Pollie weer in zijn kooi. Hij is nooit meer helemaal de oude geworden.

Gisteren, op de dag dat de definitieve zetelverdeling van de Eerste Kamer bekend werd, de opstand in Jemen opnieuw levens eiste, de oorlog in Soedan lokaal oplaaide, en Mexicaanse drugsbendes meer dan twintig slachtoffers maakten, was er ook een vliegende hamster in het nieuws. Ik moest even aan Pollie denken. Kinderen in Hengelo waren tijdens het spelen verrast door een hamster die aan een parachute uit de hemel was komen neerdalen. Niemand begreep waar het beestje vandaan kwam. Waarschijnlijk was het een grap van andere kinderen, of de treurige daad van een dierenbeul. Het deed er kennelijk weinig toe, want in alle nieuwsbulletins kwam het verhaal als hilarisch nieuwtje voorbij. En nu begin jij weer over knaagdieren. En daarmee geef je leuk aan dat we moeten leren relativeren.

Dat snap ik wel, maar jij moet ook iets begrijpen. Als politicus boks je op tegen deze totale willekeur van mediagenieke evenementen. Terwijl de wereld in brand staat en in Hengelo de hamsters uit de lucht komen vallen, moet een Nederlands politicus in acht seconden zijn punt maken. Relativeren is dan niet altijd even makkelijk. Helemaal niet als het gaat over de moeilijke onderwerpen die jij in jouw mail aansnijdt: brede en enge politiek, ontzuiling en globalisering. En dan moet het ook nog pakkend zijn. De populisten begrijpen dat. Zij hebben de hele gletsjer van relativerende achtergrondverhalen met hun heetgebakerde praatjes laten smelten en precies een speldenknopje aan boodschap overgehouden. Daarmee delen ze venijnige prikjes uit. Niet die prik zelf, maar de gil van de ander is het doel dat ze voor ogen hebben. Want die gil van ooit zo betrouwbare politici en partijen zaait de onrust waarop zij gedijen.

Dus als jij echt wilt relativeren en als je werkelijk denkt dat het debat tussen populisten en anti-populisten een onderonsje in de marge is, zou je zelf het voorbeeld moeten geven. Als je me een mail terugstuurt wil ik er niets in horen over populistten, hun taal en de ladelichters die ons het leven zuur maken door zoete broodjes te bakken en hun ongezoeten mening te geven. Nu een positief verhaal, geen verbitterde ironie. Laat staan dat we verder praten over kreupele knaagdieren. Alhoewel, er moet me één ding van het hart: nu je toch een verlamde cavia in Jalta hebt, weet je zeker dat deze geen Franklin had moeten heten? Ik denk het wel.

Adriaan